

ABSTRACT

Oleksandr Yunin. Public control over police activities: international practice and experience of individual foreign countries. The study deals with regulations and the practice of involving the public in the control of police activities in foreign countries. The key role of the institute of public control over the activities of the police in the context of building the National Police of Ukraine on the model of police institutions of Western civilization, developed democracies and democratic institutions is stated. The main provisions of international normative legal acts, which establish the main principles and standards for public control over the activities of the police and police services, are highlighted.

The emphasis is placed on the need to cover not only the positive experience but also the situation with public control in countries with undemocratic regimes, especially among the member states of the USSR. effective or efficient mechanisms of public control over the activities of the police, which is a repressive institution rather than a law enforcement agency). At the same time, the successful experience of Poland and Georgia in building effective police bodies that are accountable to civil society and enjoy authority among the population is presented.

The emphasis is placed on the fact that in the last century Western countries have begun systematic work on broad public involvement in public administration and local government decision-making, including in public control over policing. The norms of the Polish Law on Police are considered, which contain norms on the need to report police officers to special institutions within local self-government, inform about their activities, in this aspect we are talking about the norms of the Georgian Law on Police.

Keywords: control, public control, civil society, foreign experience, international documents.

УДК 342.84

DOI: 10.31733/2078-3566-2021-6-31-36

**Лариса
НАЛИВАЙКО**[©]
доктор юридичних
наук, професор,
Заслужений юрист
України

**Свєнєнє
МІНАКОВА**[©]
кандидат
юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
ДО ВИБОРЧИХ ПРАВ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ (НА ОСНОВІ ДОСВІДУ
ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ 2020 РОКУ):
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ**

У статті досліджено забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб, а саме права обирати та бути обраним на місцевих виборах. Якісні правові зміни виборчого законодавства створили умови для мобільних груп населення, в тому числі ВПО, реалізувати своє конституційне право на участь у місцевих виборах. Доступність реалізації виборчих прав ВПО на місцевих виборах залежить від таких умов, як: належне правове забезпечення; інформування ВПО про доступні можливості у сфері виборчого процесу, реалізації їхніх виборчих прав; організація виборчого процесу та механізму зміни виборчої адреси; доступ до судового та позасудового захисту порушених прав та інтересів ВПО у сфері виборчого процесу; інклюзивність виборчого процесу та його безпечність в умовах пандемії COVID-19.

На сьогодні в Україні, незважаючи на наявність ресурсів та вихідних даних, не ведеться офіційний облік кількості ВПО, які мають виборчі права та які їх використали на місцевих виборах.

Ключові слова: демократія, внутрішньо переміщені особи, місцеві вибори, право обирати, право бути обраним.

© Л. Наливайко, 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7696-4223>

larysa-nalyvaiko@ukr.net

© Є. Мінакова, 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3823-3072>

kasyanenkoyv@ukr.net

Постановка проблеми. Право громадян брати участь у політичному житті держави та громади, в якій вони живуть, не зникає у випадку внутрішнього переміщення. На відміну від інших мобільних груп населення, внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО) здійснили переміщення вимушено і є більш вразливими. У приймаючих громадах ВПО потребують належної підтримки та представництва, насамперед осіб, яких вони мають право обирати на демократичних виборах.

На сьогодні в Україні, незважаючи на наявність ресурсів та вихідних даних, не ведеться офіційний облік кількості ВПО, які мають виборчі права та які їх використали на місцевих виборах. Не обліковується кількість ВПО, які змінили виборчі адреси, у населених пунктах і регіонах. Законодавством не передбачено створення інформації щодо кількісного розподілу (в розрізі регіонів України) змін виборчих адрес за заявами виборців, чії попередні виборчі адреси належали до території Донецької та Луганської областей. Така інформація Центральною виборчою комісією не створювалася.

Інститути громадянського суспільства стали рушійною силою змін у питаннях забезпечення доступу ВПО до виборчих прав на місцевих виборах. Завдяки адвокаціям за виборчі права мобільних всередині країни громадян, які з 2015 р. проводили експерти регіональних, національних і міжнародних організацій, до Виборчого кодексу України внесено необхідні зміни. Крім того, українські громадські та міжнародні правозахисні організації активно лобюють інтереси ВПО у виборчій сфері, розробляють підзаконні акти, проводять інформаційні кампанії та підвищують обізнаність ВПО.

Але ці процеси відбуваються без належного наукового супроводу. Зокрема, відсутні аналітичні наукові розвідки щодо ефективності реалізації виборчого законодавства під час проведення місцевих виборів у 2020 році. Не спрогнозовано вирішення проблеми та не вироблено рекомендації щодо удосконалення доступу внутрішньо переміщених осіб до виборчих прав на місцевому рівні на майбутнє.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання доступу до виборчих прав внутрішньо переміщених осіб на місцевих виборах досліджували такі вчені, як: Р. Бичай, С. Закірова, Д. Ковриженко, А. Коршун, Я. Ленгер, О. Ніжарадзе, К. Павшук, Н. Пашкова, С. Савелій та ін. При цьому ґрунтовного дослідження проблем забезпечення доступу внутрішньо переміщених осіб до виборчих прав на місцевому рівні на основі досвіду проведення місцевих виборів 2020 року не проведено, що зумовлює важливість наукової уваги до цієї теми.

Метою наукової розвідки є обґрунтування правових та практичних проблем забезпечення доступу внутрішньо переміщених осіб до виборчих прав на місцевому рівні (на основі досвіду проведення місцевих виборів 2020 року), а також вироблення пропозиції щодо удосконалення забезпечення таких прав у перспективі.

Виклад основного матеріалу. У 2020 р., за офіційною статистикою, всередині країни нараховують понад 5,5 млн мобільних громадян: понад 1,4 млн внутрішньо переміщених осіб; приблизно 1 млн людей, які не мають зареєстрованого місця проживання; понад 3,3 млн внутрішніх трудових мігрантів [1]. Незважаючи на те, що закордонні та вітчизняні дослідники, активісти та політики [4; 9, с. 5] постійно звертали увагу на потребу забезпечити доступ мобільних громадян до місцевих виборів, офіційно в Україні врегульовано це питання саме у зв'язку з виникненням проблеми внутрішнього переміщення.

Відсоток, який становлять ВПО від загальної кількості виборців, можна припустити лише умовно. Доступність реалізації виборчих прав ВПО на місцевих виборах залежить від таких умов, як: належне правове забезпечення; інформування ВПО про доступні можливості у сфері виборчого процесу, реалізації їх виборчих прав; організація виборчого процесу та механізму зміни виборчої адреси; доступ до судового та позасудового захисту порушених прав та інтересів ВПО у сфері виборчого процесу; інклюзивність виборчого процесу та його безпечність в умовах пандемії COVID-19.

Протягом 2019 та 2020 рр. виборче законодавство суттєво удосконалено у питаннях забезпечення реалізації громадянами своїх виборчих прав на місцевому рівні. У Виборчому кодексі України визначено можливість зміни виборчої адреси без зміни місця реєстрації, що дозволило ВПО проголосувати за місцем фактичного проживання. Нові правила зміни виборчої адреси набули чинності 1 липня 2020 року і стосувались, насамперед, спрощення механізму зміни виборчої адреси з метою створення умов для ВПО брати участь у місцевих виборах [2]. Практичне підвищення доступу ВПО до виборчих прав на місцевих виборах забезпечене як через можливість безпосередньо

звернутися до відділів ведення Державного реєстру виборців, так і завдяки можливості подати заяву в електронній формі на сайті Державного реєстру виборців або ж на сайті ЦВК з використанням цифрового електронного підпису. Саме останній спосіб звернення – дистанційна подача заяви засобами електронного кабінету виборця став більш популярним, що зумовлено організаційною зручністю, доступністю та безпечністю в контексті пандемії від COVID-19.

Але соціальний ефект від реалізації законодавчих новацій можна оцінити лише за допомогою аналізу активності ВПО у реалізації своїх виборчих прав і, зокрема, явки на місцеві виборах.

У місцевих виборах 25 жовтня 2020 р., за даними Центральної виборчої комісії, взяли участь 36,88 % виборців. У минулих місцевих виборах 25 жовтня 2015 р. взяли участь 46,62 % виборців [3]. Для Донецької області, де сконцентрована найбільша кількість ВПО, характерна найнижча в Україні явка на місцевих виборах. Харківській області притаманна така сама особливість. Основною, але не єдиною, причиною низької явки на місцевих виборах визначено епідемію COVID-19. Виборці мали цілком обґрунтовані побоювання щодо свого здоров'я в умовах скупчення та потоку людей 25 жовтня, а також недовіру до стану забезпечення безпеки на дільницях. Також громадяни недооцінюють значення місцевих виборів, спостерігається стійка недовіра громадян до місцевих політичних сил.

Визначений законодавством механізм зміни виборчої адреси мав стимулювати ВПО до участі у місцевих виборах. Спрощення зміни виборчої адреси уможливило результативність їх політичної активності на місцевому рівні. При цьому загальна кількість звернень була відносно низькою, порівняно з кількістю облікованих мобільних громадян.

Зрозуміти та оцінити достовірність ситуації зі зміною виборчої адреси саме ВПО неможливо. Офіційно не визначено: кількість виборців з числа зареєстрованих ВПО; кількість ВПО, які взяли участь у місцевих виборах 2020 р.; кількість ВПО, які зареєструвались як кандидати; кількість ВПО, які перемогли на місцевих виборах 2020 р. Це ускладнює нормотворчий та правозастосовний процес, унеможлиблює об'єктивну оцінку ефективності законодавчих новацій та їх подальше планування.

Значне зменшення тих, хто бажає взяти участь у місцевих виборах, сталося в умовах спрощеного доступу до зміни виборчої адреси. Незважаючи на відсутність офіційної статистики, з огляду на співвідношення кількості зареєстрованих ВПО та загалом громадян, які змінили виборчу адресу, можна констатувати: ні ВПО, ні інші категорії мобільного населення не виявили високої активності у реалізації своїх виборчих прав.

Зміна виборчої адреси має відбуватися з чіткою фіксацією причин. Викликає занепокоєння розвиток «виборчого туризму» та зловживань під час реєстрації нових виборчих адрес громадян, що можуть використовуватись політичними силами для впливу на результати виборів. В умовах низької явки виборців, фінансово вмотивовані «виборчі туристи» могли суттєво вплинути на результати виборів.

Доступ вимушених переселенців до виборчих прав на місцевих виборах прямо залежав від поінформованості громадян про доступні їм можливості щодо реалізації виборчих прав. Центральна виборча комісія провела низку інформаційних заходів, що містили поширення відеороликів, інформаційних повідомлень, інфографіки тощо. Інформація про механізм зміни виборчої адреси та організацію виборів розміщено переважно на вебсайтах обласних та районних адміністрацій, а також на ресурсах органів місцевого самоврядування. В інформаційному забезпеченні доступу ВПО до реалізації виборчих прав провідне значення мала саме активність інституцій громадянського суспільства.

Зміни до Виборчого кодексу України, що спростили доступ ВПО до виборів, були прийняті за 4 місяці (1 липня 2020 р.) до дати виборів, а процедура зміни виборчої адреси була доступною всього 2 місяці (до 10 вересня 2020 р.). Але для забезпечення участі ВПО у виборах проведена інформаційна кампанія була недостатньо інтенсивною та тривалою. Якщо 2 місяці і було достатньо для зміни виборчої адреси та реалізації права обирати, то для громадян, які претендували бути обраними, часу для підготовки було менше. Тож не всі охочі ВПО мали реальну можливість спланувати, підготуватись та ухвалити рішення про реєстрацію у ролі кандидатів. З 15 до 25 вересня ВПО мали змогу подати документи для реєстрації як кандидата, та з моменту реєстрації до 23 жовтня проводити агітацію. Отож, має місце непряма дискримінація кандидатів-ВПО,

які мали менше часу на підготовку до виборів, ніж кандидати з-поміж не ВПО.

Умовою доступності реалізації виборчих прав ВПО є інклюзивність виборчого процесу. Забезпечення інклюзивності виборчого процесу для осіб з інвалідністю та маломобільних осіб знайшло своє відображення у Виборчому кодексі України, постановах Центральної виборчої комісії, Кабінету Міністрів України та Міністерства розвитку громад та територій України. Постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 962 затверджено Критерії доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їхньої роботи та проведення голосування [5]. Завдяки сприянню громадських організацій у постанові закріплено прогресивний підхід до забезпечення інклюзивності виборчих дільниць. Але ухвалення Постанови за два тижні до виборів не дозволило погодити роботу виборчих дільниць з відповідними критеріями.

Україна вперше зіткнулась із потребою проведення виборів в умовах пандемії COVID-19. Саме пандемію визнають основною причиною низької явки виборців на місцевих виборах. З метою організації безпечної участі громадян у виборах та запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 Кабінетом Міністрів України визначено механізм здійснення протиепідемічних заходів під час організації та проведення виборів у період дії карантину. Пандемія COVID-19 рівномірно вплинула на активність участі виборців як з категорії ВПО, так і не ВПО у місцевих виборах.

Однією з особливостей місцевих виборів 2020 р. стало ухвалення рішення не проводити їх на окремих підконтрольних Україні територіях. Відповідно до Постанови Центральної виборчої комісії «Про неможливість проведення перших виборів депутатів окремих сільських, селищних, міських рад Донецької і Луганської областей та відповідних сільських, селищних, міських голів 25 жовтня 2020 року» від 8 серпня 2020 року № 161 та на основі наданих Донецькою та Луганською обласними державними адміністраціями – обласними військово-цивільними адміністраціями висновків щодо неможливості забезпечення підготовки та проведення місцевих виборів 25 жовтня 2020 року, на окремих територіях Донецької та Луганської областей вибори не проводились [6, с. 88; 7, с. 56; 8, с. 16]. Обмеження виборчих прав громадян прифронтових громад, серед яких також і ВПО, є обґрунтованим з огляду на реальну неможливість гарантувати безпеку для життя і здоров'я людей. Причиною недовіри громадян до цього рішення стала відсутність чітких критеріїв оцінки безпечності території та наявності/відсутності умов для проведення виборів. При цьому були реальні причини вважати, що врегулювання безпекових питань не залежить тільки від України.

Вважаємо за доцільне виокремити основні напрями удосконалення виборчого процесу на місцевому рівні, що сприятимуть посиленню доступу ВПО до місцевих виборів:

– державному реєстру виборців рекомендується здійснювати чітку фіксацію причин та умов зміни виборчої адреси. Кожен випадок є індивідуальним і потребує окремого підходу та контролю. Незважаючи на важливість забезпечення доступу ВПО до місцевих виборів, ця процедура не повинна бути примітивною. Необхідно передбачати ризики та не допускати маніпулювань зі зміною виборчої адреси;

– брак статистичних даних про участь ВПО та мобільних груп населення у виборах 25 жовтня 2020 р. унеможливило оцінку ефективності нормативних та організаційних заходів. Розпорядникові Державного реєстру виборців та територіальним виборчим комісіям рекомендується робити відмітку про наявність спеціального статусу громадян під час внесення даних до реєстру з метою подальшого удосконалення механізму включення різних категорій виборців в усі демократичні процеси;

– місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування необхідно продовжити інформування громадськості про нові заходи щодо забезпечення доступності виборчих прав та про процедуру зміни виборчої адреси для ВПО та інших мобільних груп населення у подальшому;

– місцевим державним адміністраціям рекомендовано в подальшому вживати практичних заходів для забезпечення безперешкодного доступу виборців з інвалідністю до виборчих дільниць та здійснювати контроль за реалізацією критеріїв інклюзивності приміщень, де розміщуються такі дільниці;

– в регіональних неурядових організаціях та місцевих органах державної влади відсутній зворотний зв'язок з ВПО щодо проблем їх участі у місцевих виборах 2020 р.

Необхідно провести комплексне опитування ВПО в регіонах з метою цілісної оцінки їх доступу до виборчих прав та визначення потреб у політичній сфері.

Висновки. Якісні правові зміни виборчого законодавства створили умови для мобільних груп населення, в тому числі ВПО, реалізувати своє конституційне право на участь у місцевих виборах. Але ні ВПО, ні інші категорії мобільного населення не виявили активності у реалізації своїх виборчих прав. Причинами цього стали недоліки організації виборчого процесу, несвоєчасне ухвалення відповідних нормативних документів, недостатня інформаційна та просвітницька робота, а також ризики, спровоковані пандемією COVID-19. Низка рішень організаційного характеру були ухвалені із запізненням або під час виборчого процесу. Пандемія COVID-19 рівномірно вплинула на активність виборців у місцевих виборах, в тому числі і на ВПО.

Місцеві вибори 2020 р. стали особливими в історії незалежної України: проведені за новим Виборчим кодексом України та за новою процедурою; мали на меті, зокрема, закріпити результати сучасного етапу децентралізації влади; вперше були проведені в умовах пандемії зі специфічними організаційними особливостями; до місцевих виборів вперше отримали доступ мобільні групи населення, в тому числі ВПО. Помилки, допущені під час їх організації були неминучими, але, безумовно, їх можна було уникнути за умови завчасної ретельної підготовки.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7. Ст. 48.
3. Явка на місцевих виборах в Україні становила 36, 88 відсотка – ЦБК. URL: <https://www.dw.com/uk/yavka-na-mistsevykh-vyborakh-v-ukraini-stanovyla-blyzko-37-vidsotkiv/a-55395180>
4. Шуджаат А., Робертс Х., Ербен П. Внутрішньо переміщені особи та участь у виборах: короткий огляд: біла книга IFES. Міжнародна фундація виборчих систем, 2016. URL : https://www.ifes.org/sites/default/files/ifes_idps_and_electoral_participation_2016-11-14-ukrainian.pdf.
5. Про затвердження критеріїв доступності для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення приміщень, що надаються дільничним виборчим комісіям звичайних виборчих дільниць для організації їх роботи та проведення голосування : постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 962. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-2020-%D0%BF#Text>.
6. Ісаєва Н. С. Соціально-економічні та культурні права і свободи внутрішньо переміщених осіб та гарантії їх реалізації: теоретико-правова характеристика : дис. ... д-ра філософ. (081 Право) / Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021. 256 с.
7. Коршун А. А. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб: теоретико-правовий аспект : дис. ... д-ра філос. (081 Право) / Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021. 231 с.
8. Наливайко Л. Р., Романов М. Ю. Політичні права внутрішньо переміщених осіб в Україні: реалії та проблемні аспекти. *National law journal: theory and practice*. 2018. № 5 (21). С. 15–18.
9. Beschastnyi V., Shkliar S., Fomenko A., Obushenko N., Nalyvaiko L. Place of Court Precedent in the System of Law of the European Union And in the System of Law of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Volume 22. Issue 6. P. 1–6.

Надійшла до редакції 09.12.2021

References

1. Derzhavna sluzhba statystyky [State Statistics Service]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukr.].
2. Vyborchyy kodeks Ukrayiny vid 19.12.2019 r. [Electoral Code of Ukraine of December 19, 2019]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2020. № 7, art. 48. [in Ukr.].
3. Yavka na mistsevykh vyborakh v Ukrayini stanovyla 36, 88 vidsotka – TsVK [Turnout in local elections in Ukraine was 36.88 percent – the CEC]. URL : <https://www.dw.com/uk/yavka-na-mistsevykh-vyborakh-v-ukraini-stanovyla-blyzko-37-vidsotkiv/a-55395180>. [in Ukr.].
4. Shudzhaat, A., Roberts, Kh., Erben P. (2016) Vnutrishn'o peremishcheni osoby ta uchast' u vyborakh: korotkyy ohlyad: bila knyha IFES [Internally Displaced Persons and Election Participation: A Brief Overview: The IFES White Paper]. Mizhnarodna fundatsiya vyborchyykh system. URL : https://www.ifes.org/sites/default/files/ifes_idps_and_electoral_participation_2016-11-14-ukrainian.pdf. [in Ukr.].
5. Pro zatverdzhennya kryteriyiv dostupnosti dlya osib z invalidnistyu ta inshykh malomobil'nykh hrup naselennya prymishchen', sheho nadayut'sya dil'nychnym vyborchym komisiyam zvychnyykh vyborchyykh dil'nyts' dlya orhanizatsiyi yikh roboty ta provedennya holosuvannya [On approval of the criteria for accessibility for persons with disabilities and other low-mobility groups of premises provided to polling stations of ordinary polling stations for the organization of their work and voting] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 09.10.2020 № 962. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-2020-%D0%BF#Text>. [in Ukr.].
6. Isayeva, N. S. (2021) Sotsial'no-ekonomichni ta kul'turni prava i svobody vnutrishn'o

peremishchenykh osib ta harantiyi yikh realizatsiyi: teoretyko-pravova kharakterystyka [Socio-economic and cultural rights and freedoms of internally displaced persons and guarantees of their implementation: theoretical and legal characteristics] : dys. ... d-ra filosof. (081 Pravo) / Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. Dnipro, 256 p. [in Ukr.].

7. Korshun, A. A. (2021) Pravovyy status vnutrishn'о peremishchenykh osib: teoretyko-pravovyy aspekt [Legal status of internally displaced persons: theoretical and legal aspect] : dys. ... d-ra filosof. (081 Pravo) / Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. Dnipro, 231 p. [in Ukr.].

8. Nalyvayko, L. R., Romanov, M. Yu. (2018) Politychni prava vnutrishnyo peremishchenykh osib v Ukrayini: realiyi ta problemni aspekty [Political rights of internally displaced persons in Ukraine: realities and problematic aspects]. *National law journal: theory and practice*. № 5 (21), pp. 15–18. [in Ukr.].

9. Beschastnyi, V., Shkliar, S., Fomenko, A., Obushenko, N., Nalyvaiko, L. (2019) Place of Court Precedent in the System of Law of the European Union And in the System of Law of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Vol. 22, issue 6, pp. 1–6.

ABSTRACT

Larysa Nalyvaiko, Yevheniya Minakova. Ensuring access of internally displaced persons to voting rights at the local level (on the basis of the experience of conducting local elections in 2020): theoretical and practical aspects. Article devoted to clarify the extent to which the issue of the electoral rights of internally displaced persons, also the right to vote and to be elected in local elections.

Civil society institutions have been a driving force for change in ensuring IDPs' access to voting rights in local elections. Thanks to the advocacy for the electoral rights of mobile citizens, carried out since 2015 by experts from regional, national, and international organizations, the necessary amendments were introduced to the Electoral Code of Ukraine. Qualitative legal changes of the electoral legislation created conditions for mobile population groups, including IDPs regarding the realization of their constitutional right to participate in local elections.

For the first time, Ukraine faced the need to hold elections under the conditions of the COVID-19 pandemic. The pandemic is identified as the main reason for low voter turnout in local elections. A small number of potential voters used the simplified mechanism of changing the voting address. The decrease in the number of those willing to take part in the local elections occurred in conditions of simplified access to the change of the voting address. Neither IDPs nor other categories of the mobile population showed high activity in exercising their voting rights.

The accessibility of the exercise of voting rights of IDPs in local elections depends on such conditions as proper legal provision; informing IDPs about the opportunities available in the sphere of the electoral process, implementation of their electoral rights; organization of the electoral process, and the mechanism of changing the voting address; access to judicial and extrajudicial protection of violated rights and interests of IDPs in the electoral process; inclusiveness of the electoral process and its safety under the COVID-19 pandemic.

Voting rights of internally displaced persons should not be discriminated against. To date in Ukraine, despite the availability of resources and baseline data, there is no official record of the number of IDPs who possess voting rights and have used them in local elections. The number of IDPs who have changed their voting addresses in the localities and regions is not accounted for.

Keywords: *democracy, internally displaced persons, local elections, right to vote, right to be elected.*